

Ngaahi lipooti tohi ma'a e fānauako 'oku nau ako e lea faka-Pilitānia ko ha lea tānaki atu pe lea fakafeitu'u

Fakamatala ma'a e ngaahi mātu'a moe kau tauhi fānau

Ki he ngaahi mātu'a moe kau tauhi fānau

'Oku mou ma'u 'a e lipooti tohi 'e ua mei he 'apiako 'oku ako ai ho'o tama' he ta'u kotoa. 'E tokoni 'a e ngaahi lipooti ko 'eni ke mahino kia koe 'a e laka ki mu'a ho'o tama' pea mo e founa 'oku tokoni'i 'aki 'e he 'apiako 'a 'ene ako. 'E hā atu 'i he lipooti 'a e tu'unga fakalaka 'oku a'usia 'e ho'o tama' 'i he ngaahi lēsoni' hono kotoa.

Ngaahi lipooti fekau'aki moe fānauako 'oku nau ako e lea faka-Pilitania ko e lea tānaki atu pe ko e lea fakafeitu'u (English as an additional language or dialect (EAL/D))

'O kapau 'oku ako ho'o tama' 'a e lea faka-Pilitānia koe lea tānaki atu pe fakafeitu'u, 'e hā atu 'i he lipooti 'a e tu'unga 'oku ne a'usia 'i he ako lea faka-Pilitānia pea moe tu'unga 'o 'ene poto'i he lea faka-Pilitānia. Koe ngaahi tu'unga' koe Kamata (beginning), Laka Hake (emerging), Fakalalaka (developing) pe ko e Fakaloloto (consolidating). Kātaki 'o sio ki he tafa'aki 'e taha 'o e lau'i pepa ni ki he fakamatala fekau'aki mo e ngaahi tu'unga ko eni.

Lipooti fekau'aki moe fānauako 'i ha polokalama EAL/D

'O kapau 'oku kau ho'o tama' ha polokalama EAL/D, te nau ma'u ha lipooti tohi makehe mei he faiako 'o e EAL/D 'o kau ai e fakamatala fekau'aki moe tu'unga kuo nau a'usia 'i he'enua ako lea faka-Pilitānia.

Ngaahi lipooti fekau'aki moe fānauako toki tu'uta mai 'oku nau kau 'i he EAL/D

Kapau 'oku kau ho'o tama' 'i ha polokalama EAL/D pea kuo ne ako 'i ha 'apiako 'i 'Aositelelia he teemi 'e fā pe si'i ange, 'e fakakau atu 'i he'ene lipooti tohi' 'a e fakamatala fekau'aki mo e tu'unga kuo ne a'usia 'i he 'ene ako lea faka-Pilitānia pea pehē mo ha ki'i lave nounou ki he fakalalaka he'ene ngaahi lēsoni kehe' 'o 'ikai 'oatu ha kuleiti pe lēvolo.

Koe ngaahi lipooti ma'a kinautolu fānauako toki tu'uta mai 'oku nau kau 'i he EAL/D 'i he ngaahi Senitā Fakaloloto lea faka-Pilitania pe Ako Ma'olunga Fakaloloto lea faka-Pilitānia

'O kapau 'oku ako ho'o tama' 'i ha Senitā Fakaloloto lea faka-Pilitānia pe Ako Ma'olunga Fakaloloto lea faka-Pilitānia, 'e ma'u atu ha lipooti tohi fekau'aki mo e tu'unga kuo ne a'usia 'i he ako lea faka-Pilitānia 'Ikai ngata ai, 'e toe hā atu he lipooti 'a e tu'unga kuo ne a'usia 'i he ngaahi lēsoni kotoa 'oku ako ki ai 'i he teuteu ke hū ki he ako ma'olunga.

Koe ngaahi tu'unga taukei 'i he lea faka-Pilitānia

Kamata	<p>Koe fānauako kotoa 'i he tu'unga Kamata 'oku kamata ke nau ako 'a e lea faka-Pilitānia 'Oku nau lava 'o lea 'i ha lea 'e taha pe lahi ange, tukukehe 'a e lea faka-Pilitānia, pea malava ke 'i ai 'a e tu'unga kuo nau a'usia 'i he laukonga moe tohinima (literacy), fakatatau ki honau ta'umotu'a, 'i he'enau lea 'uluaki. Koe fānauako ko eni' 'oku kamata ke nau ngāue'aki 'a e lea 'i ha fanga ki'i lea ngāue ma'ama'a pe 'o e silapa.</p>
Laka Hake	<p>Koe fānauako kotoa 'i he tu'unga Laka Hake kuo kamata ke lahi ange 'enau 'ilo kau ki he lea faka-Pilitānia. Koe fānauako he tu'unga ko eni 'oku nau lava 'o lea 'i ha lea 'e taha pe lahi ange, 'o kau ai e lea ma'ama'a pe he lea faka-Pilitānia, pea kamata ke tupulaki 'e nau 'ilo ki he tohi 'o e lea faka-Pilitānia. 'Oku lava foki 'e he fānauako 'i he tu'unga ko 'eni ke nau kau 'i ha ngaahi ngāue 'i loki ako pea lava ke nau ako ai 'i he taimi 'oku ako'i ai kinautolu 'i he lea 'oku mahino mo fe'unga moe tu'unga 'oku 'i ai 'enau lea pea 'oange foki ha taimi fe'unga ke nau lava ai 'o fakakakato e ngaahi ngāue 'oku fiema'u ke nau fai 'i loki ako.</p>
Fakalalakaka	<p>Koe fānauako kotoa 'i he tu'unga Fakalalakaka 'oku nau lava 'o lea 'i ha lea 'e taha pe lahi ange, 'o kau ai e lea faka-Pilitānia, pea fakalalakaka ki mu'a 'enau 'ilo ki he tohi 'o e lea faka-Pilitānia. Koe fānauako he tu'unga ko 'eni' 'oku nau longomo'ui he kau atu ki he ngaahi ngāue tukupau 'i lokiako pea mo e 'apiako, pea lava ke fakalaka ki mu'a 'e nau fakahoko lelei e ngaahi ngāue ko e kongā 'o 'enau ako. 'Oku hoko 'e nau lea 'uluaki ko e tokoni lahi lolotonga 'e nau feinga ke 'ilo ki he kalama 'o e lea faka-Pilitānia pea mo fakalahi e ngaahi fo'i lea 'oku nau 'ilo (vocabulary).</p>
Fakaloloto	<p>Koe fānauako kotoa 'i he tu'unga Fakaloloto 'oku nau lava 'o lea 'i ha lea 'e taha pe lahi ange, 'o kau ai e lea faka-Pilitānia, pea pehē 'e nau 'ilo lelei ki he tohi 'o e lea faka-Pilitānia. Koe fānauako he tu'unga ko 'eni' 'oku nau lava 'o kau tau'atāina ki he ngaahi ngāue tukupau 'i loki ako pea moe 'apiako, pea nau fakalaka ki mu'a 'e nau ngāue'aki e lea faka-Pilitānia ke fakahoko lelei 'enau ako. 'Oku mahino pea nau lava 'o fa'u lea pea mo tohi fekau'aki mo ha ngaahi taumu'a pau kā 'oku nau kei fiema'u pē 'a e tokoni 'i hono ako'i e lea pea mo ha founga 'e kei lava 'o tokoni'i 'akinautolu 'i e EAL/D, 'i he taimi 'oku hiki hake ai ki 'olunga e tu'unga lea fakaako 'i he mala'e 'o 'enau ako.</p>

Sēvesi Fakatonulea Telefoni

Kapau 'oku ke toe fiema'u ha fakamatala kātaki 'o fetu'utaki ki he 'apiako. Kapau 'oku ke fiema'u ha tokotaha fakatonulea ke tokoni 'i ho'o fetu'utaki mo e 'apiako, kātaki 'o telefoni ki he Sēvesi Fakatonulea Telefoni (TIS) 'i he fika 131 450 pea kole ha tokotaha fakatonulea 'i ho'o lea. 'E telefoni 'a e tokotaha fakatonulea ki he 'apiako pea 'e tatali pe he telefoni ke tokoni ki ho'o pōtalanoa mo e 'apiako. 'Oku 'ikai ke totongi 'a e sēvesi ko 'eni.